

DOROTA WRÓBLEWSKA

Wydział Nauk Pedagogicznych

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-4608-1323>

Forum Pedagogiczne
2018/2

Wpłynęło: 08.05.2018

Zatwierdzono do druku: 26.09.2018

DOI: 10.21697/fp.2018.2.19

DZIAŁANIA PROFILAKTYCZNE SKIEROWANE DO RODZICÓW JAKO FORMA OCHRONY DZIECI PRZED KRZYWDZENIEM NA PRZYKŁADZIE OFERTY FUNDACJI DAJEMY DZIECIOM SIŁĘ

Streszczenie: Nie sposób przecenić wartości profilaktyki i jej efektywności w dowolnym aspekcie życia każdego człowieka. Celem niniejszego artykułu – o charakterze teoretyczno-empirycznym – jest zaprezentowanie znaczenia działań profilaktycznych skierowanych do rodziców, jako formy ochrony dzieci przed krzywdzeniem. Artykuł zawiera definicję profilaktyki, krótki zarys trendów we współczesnych działaniach prewencyjnych, opis roli rodziców w trudnym procesie wychowania i ochrony dzieci, jak również zobrazowanie poziomu wiedzy rodziców na temat profilaktyki krzywdzenia dzieci, ich oczekiwań odnośnie działań specjalistycznych, przełożenia zdobytych umiejętności na pozytywne zmiany w obrębie rodziny oraz najczęstszych przyczyn korzystania z profesjonalnej pomocy. Możliwość rozmowy, wymiany poglądów, zdobycia profesjonalnej wiedzy, wsparcia i pomocy pomaga dość szybko opanować sytuacje kryzysowe i przywrócić równowagę psychiczną rodzica, tak niezbędną w prawidłowych relacjach z dzieckiem. Zaprezentowany materiał ukazuje bezpośredni pozytywny wpływ uczestniczenia w działaniach prewencyjnych na sytuację rodzin z małymi dziećmi. Przedstawia wyniki badań empirycznych, przeprowadzonych wśród rodziców korzystających z oferty Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę.

Słowa kluczowe: profilaktyka, dziecko, rodzicielstwo, krzywdzenie, programy profilaktyczne, wiedza, badania.

Współczesne działania profilaktyczne w literaturze przedmiotu

Profilaktyka (prewencja, zapobieganie) to wszelkie działania podejmowane w celu zapobiegania pojawieniu się niepożądanych zachowań, stanów lub zjawisk w rozwoju i życiu ludzi. Nadrzędnym zadaniem tych działań jest przeciwdziałanie zagrożeniom, których wystąpienie i/lub nasilenie się jest w przyszłości prawdopodobne, służą one również utrzymaniu stanu dotychczasowego (Deptuła 2005). Koszty ponoszone na działania w obszarze polityki prewencyjnej są zdecydowanie

mniej od ewentualnych kosztów związanych z redukcją powstałych szkód, co również przemawia na korzyść profilaktyki. Na przestrzeni kilku ostatnich dekad profilaktyka stała się znaczącą sferą działalności praktycznej, mimo iż na niektóre jej efekty trzeba czasami długo czekać. Dzięki budowaniu strategii opartych na dotychczasowych doświadczeniach, wiedzy o efektywności stosowanych metod i form można w znaczący sposób wpływać na ograniczanie rozmiarów niechcianych bądź nieakceptowanych sytuacji i problemów. Nadrzędnym celem skutecznej profilaktyki jest podjęcie wszelkich możliwych działań uprzedzających, które powinny prowadzić do zmian w obszarach wiedzy, postawy i zachowania jednostki. Tak prowadzona profilaktyka uznawana jest za najwłaściwszy sposób hamowania rozwoju i minimalizowania zjawisk, które są uznawane za nieakceptowane społecznie.

W dzisiejszych czasach działania prewencyjne widoczne są w wielu obszarach naszego życia; właściwie opracowane opierają się na zaplanowanych, skoordynowanych i długoterminowych współdziałaniach wielu osób, instytucji i organizacji (i taka interdyscyplinarność gwarantuje najkorzystniejsze efekty). Mają one na celu wspieranie człowieka (Pilch, Leparczyk 1995) w radzeniu sobie z wszelkimi trudnościami zakłócającymi prawidłowe funkcjonowanie, wspomagają ograniczanie i likwidowanie czynników zaburzających stabilność zdrowia psychicznego, fizycznego i duchowego (Deptuła 2009). Współczesna profilaktyka i jej strategie w widoczny sposób przyczyniają się do poszerzania świadomości poszczególnych osób i całego społeczeństwa. Działania w jej obrębie zorientowane są na dialog, konstruktywne czynności oraz wspieranie człowieka w radzeniu sobie z różnego rodzaju problemami i zagrożeniami, rozwijają zdolność korzystania z własnych potencjałów, jak również z pomocy z zewnątrz, kształtują umiejętności interpersonalne, samodyscypliny i samokontroli, które są bardzo potrzebne do właściwego funkcjonowania we współczesnym świecie.

Profilaktyka społeczna i czynności ukierunkowane na wspieranie rodzin skupiają się przede wszystkim na działaniach, które mają na celu promowanie pozytywnych interakcji rodzic–dziecko (Pecyna 1998), podnoszenie poziomu kompetencji rodzicielskich i wiedzy rodziców o dziecku, jego rozwoju i potrzebach, poszukiwanie i rozwijanie korzystnych więzi w bliższym i dalszym otoczeniu rodziny (Walc 2008). Diagnozowanie kompetencji wychowawczych i opiekuńczych pomaga w określeniu obszarów wiedzy i umiejętności, w których rodzice potrzebują wsparcia, aby prawidłowo opiekować się dziećmi i je chronić. Prewencja powinna w pełni wykorzystywać potencjał i możliwości rodziców, jak również starać się włączyć całe społeczeństwo w działania chroniące dzieci i młodzież (Izdebska 2000).

Kształtowanie rodzicielskich umiejętności profilaktycznych skoncentrowane jest na dostarczaniu wiedzy odnośnie radzenia sobie z emocjami i stresem oraz umiejętności kontrolowania zachowania, ma również na celu poprawę relacji między rodzicem i dzieckiem (a w szczególności wzmacnianie istniejących między nimi więzi i prawidłowej komunikacji).

Od kilku lat zauważyć można powolne, ale konsekwentne pozytywne zmiany w relacjach wewnątrzrodzinnych (Michalska 2006), w nastawieniu rodziców do dzieci, w ich podejściu do kontaktu z nimi i chęci stwarzania im jak najkorzystniejszych warunków życia i rozwoju (Ziemska 2001). Są oczywiście – i zawsze będą – rodziny, w których w obliczu poważnych problemów czy kryzysów dorośli nie potrafią kontrolować swojej agresji w stosunku do dzieci. Jednak proces zmian w traktowaniu dzieci i myśleniu o nich – z przedmiotowego na podmiotowy – dokonuje się w polskim społeczeństwie od wielu już lat (Łaciak 2013). Dzięki edukacji i profilaktyce proces ten konsekwentnie przyczynia się do ochrony dzieci, jak również do eliminacji patologicznych zjawisk życia społecznego (Bębas 2014), np. do krzywdzenia dzieci.

Znaczenie roli rodziców w działaniach prewencyjnych zogniskowanych na dzieciach

Rodzina to podstawowe, naturalne i niezastąpione środowisko egzystencji dziecka, przygotowujące je do życia w społeczeństwie. To pierwsze i najważniejsze miejsce, w którym wzrastamy, uczymy się życia, zdobywamy wiedzę o sobie, innych ludziach i całym świecie. To tutaj uczymy się wszystkich niezbędnych rzeczy potrzebnych do przetrwania.

Rodzice ponoszą ogromną odpowiedzialność za prawidłowy i bezpieczny rozwój dziecka oraz zaspokajanie i właściwe odpowiadanie na jego potrzeby emocjonalne (Gajewska 2009) i materialne. To oni są pierwszymi nauczycielami i najważniejszymi autorytetami dla dziecka, a wynika to z naturalnie łączących ich więzi (Kozłowska 2000). Zapewnienie ochrony i poczucia bezpieczeństwa dziecku, przy jednoczesnym respektowaniu jego autonomii i podmiotowości, troska o jego edukację i przyszłość (bez równoległej realizacji własnych ambicji), zharmonizowanie emocjonalnych elementów wychowania i opieki, to wyzwania, przed którymi rodzic staje każdego dnia. To właśnie na najbliższych dziecku osobach spoczywa obowiązek zaspokajania jego potrzeb (Dąbrowski 2006), nauczania go czynności niezbędnych do codziennego prawidłowego funkcjonowania, umiejętności podejmowania decyzji, radzenia sobie z problemami i przeciwnościami, i przygotowanie do dorosłego życia. Podstawowa rola w działaniach profilaktycznych skoncentrowanych na dziecku przynależna jest rodzicom, którzy powinni dołożyć wszelkich starań, aby zapewnić dziecku bezpieczne dzieciństwo (Płopa 2011) dzięki wykorzystaniu dostępnych im możliwości, takich jak: zapewnienie więzi emocjonalnej, zaspokajanie potrzeb emocjonalnych, ustalanie i wprowadzanie zasad, norm i preferowanych wartości, uczenie dyscypliny, współpracy z innymi, życzliwości i empatii, pomoc w realizowaniu zainteresowań, jak również okazywanie wsparcia i zrozumienia (Całusińska 2012). Wzrastanie w atmosferze akceptacji, miłości i poczucia bezpieczeństwa pomaga chronić dzieci przed wieloma problemami, zagrożeniami czy wypadkami.

Próbując nadążyć za tempem współczesnego świata, ludzie starają się sprostać wyzwaniom i realizować się w wielu rolach społecznych jednocześnie: pracownika, partnera, rodzica czy osoby samorealizującej się, co wywołuje nieustanne napięcie i stres (Dudzikowa 2007). Często efektem stresu, zmęczenia, frustracji i niezadowolenia z otaczającej człowieka rzeczywistości staje się przemoc i agresja skierowane przeciwko najmłodszym. Wspieranie rodzin w prawidłowym pełnieniu przez nie funkcji wychowawczych powinno stać się priorytetem dla różnego rodzaju urzędów, placówek i organizacji. Niestety, zdarza się, że rodzice nie są w stanie zapewnić dziecku należytej opieki, chociażby ze względu na trudną sytuację życiową, w której się aktualnie znajdują lub przez brak adekwatnej wiedzy i doświadczenia (Szymanowska 2000). Dlatego też tak ogromne znaczenie mają wszelkie działania profilaktyczne skierowane do rodziców, skupiające się na głównych czynnikach ryzyka krzywdzenia dzieci, którymi są: zaburzenia rozwoju przywiązania pomiędzy rodzicem a dzieckiem, nierealistyczne oczekiwania co do rozwoju dziecka i jego możliwości (Krzyżanowska 2013), niepewność rodziców i brak poczucia kompetencji rodzicielskich, niemożność zapewnienia dobrej jakości opieki nad dzieckiem z powodu charakteru pracy lub samotnego rodzicielstwa, przeciążenia emocjonalne wynikające z braku wsparcia w różnych sytuacjach codziennego życia.

Ważnym aspektem działań prewencyjnych jest wzbogacenie wiedzy rodziców odnośnie zachowań dzieci typowych dla danego wieku, ponieważ pozwala to dostosować wymagania do możliwości dziecka i w adekwatny sposób reagować na jego zachowanie. Ponadto zwiększa szanse na wychwycenie niepokojących sygnałów, które mogą wymagać zwrócenia się po specjalistyczną pomoc.

Największe nasilenie zachowań krzywdzących ma miejsce w stosunku do małego dziecka, dlatego też tak ogromne znaczenia mają programy prewencyjne zogniskowane na rodzinach z małymi dziećmi, których finalnym celem jest zmniejszenie liczby dzieci doświadczających niewłaściwej opieki, jak również zachowań krzywdzących ze strony rodziców i najbliższych dziecku osób. Do takich programów, wchodzących w skład oferty Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę, należą m.in.: „Trening Skutecznego Rodzica wg metody Thomasa Gordona”, „Bez klapsa – jak z miłością i szacunkiem wyznaczać dziecku granice”, „Wsparcie na starcie – jak stymulować rozwój małego dziecka do 1 roku życia”, „Być mamą”, „Być ojcem – być sobą”, „Ojcowskie spotkania – grupa wsparcia i rozwoju dla ojców”, „Rywalizacja w rodzeństwie”, „Rodzina jak drużyna”. W ramach programu Dobry Rodzic – Dobry Start. Profilaktyka Krzywdzenia Małych Dzieci od 2010 roku funkcjonuje projekt „Wolontariusz w Rodzinie”, w ramach którego wolontariusze wspierają rodziców i dzieci w ich domowym środowisku, dzieląc się swoim czasem oraz praktyczną wiedzą w zakresie opieki i wychowania.

Działania prewencyjne zogniskowane na ochronie dzieci mają na celu taki dobór metod i form pracy (Duraj-Nowakowa 2009), aby minimalizować poziom stresu występującego u rodziców, rozwinąć ich wiedzę na temat wychowania i opieki, zweryfikować i poszerzyć skalę umiejętności rodzicielskich, jak również wspierać

zdrowie dziecka, aby dzięki temu zapewnić mu optymalny rozwój fizyczny, psychiczny i emocjonalny.

Możliwość uzyskania profesjonalnej pomocy, wiedzy i wsparcia wzmacnia w rodzicach poczucie wiary we własne możliwości, co bezpośrednio przekłada się na poprawę ich relacji z dzieckiem, jak również relacji wewnątrz całej rodziny. Prowadzi to do wzmacniania czynników chroniących przy jednoczesnej redukcji czynników ryzyka (Szymanowska, Milewska, red., 2000), które mogą mieć źródło „wewnątrzrodzinne” (brak/zanik więzi emocjonalnych, zaburzenia komunikacji, utrata jednego z rodziców, niepełnosprawność dziecka, problemy materialne, uzależnienia, brak wsparcia ze strony najbliższych, obniżenie autorytetu dorosłych), bądź zewnętrzne/środowiskowe (grupa rówieśnicza, industrializacja i migracje, bezrobocie, nadmierne zaangażowanie w pracę, presja wzorców promowanych przez media) (Wysocka 2012).

Omawiana w niniejszym opracowaniu problematyka profilaktyki krzywdzenia dzieci jest niezmiernie ważna i aktualna we współczesnym świecie. Tempo życia, poczucie izolacji i odosobnienia, zanik kontaktów międzyludzkich, brak wsparcia, prawidłowych wzorców, zainteresowania ze strony innych osób, rozwój technologii i uzależnień (Ziemska 2011) to tylko niektóre czynniki ryzyka, które mają bardzo negatywny wpływ na funkcjonowanie rodzin i bezpieczeństwo dzieci.

Organizacja badań

Badania zostały przeprowadzone wśród rodziców biorących udział w zajęciach specjalistycznych na terenie Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę. Zastosowano celowy (nieprobabilistyczny) dobór próby badanej. Dobrana grupa składała się ze 100 osób (48 kobiet i 52 mężczyzn), w przedziale wiekowym od nastolatków, poniżej 20 roku życia do osób powyżej 50 lat. Przeważająca część respondentów (78 proc.) była w tym czasie w formalnym bądź nieformalnym związku. W grupie tej było 85 proc. osób z wyższym wykształceniem. Każdy z respondentów został poproszony o wypełnienie kwestionariusza ankiety, który zawierał 34 pytania zamknięte (opatrzone kafeterią zamkniętą lub półotwartą).

Przedmiotem badań niniejszej pracy była rola prewencji w ochronie dzieci, a celem głównym wykazanie, czy działania profilaktyczne – skierowane do rodziców – pełnią funkcję ochrony dzieci przed różnorodnymi formami zagrożeń. W odniesieniu do problemu głównego zostały sprecyzowane następujące problemy szczegółowe: 1) jaki jest zakres wiedzy rodziców na temat profilaktyki krzywdzenia dzieci związanej z procesem wychowania i opieki?; 2) czy wiedza zdobyta w trakcie specjalistycznych zajęć jest wykorzystywana przez rodziców w praktyce?; 3) jakie są oczekiwania rodziców w związku z działaniami profilaktycznymi prowadzonymi przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę?; 4) jakie są najczęstsze okoliczności/przyczyny uczestniczenia przez rodziców w specjalistycznych zajęciach?; 5) czy

działalność profilaktyczna prowadzona przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę przyczynia się do zwiększania efektywności ochrony i bezpieczeństwa dzieci?

Do powyższych problemów badawczych zostały sprecyzowane adekwatne hipotezy. Do problemu głównego: działania profilaktyczne – skierowane do rodziców – pełnią funkcję ochrony dzieci przed różnorodnymi formami zagrożeń. Do problemów szczegółowych: 1) wiedza rodziców na temat profilaktyki krzywdzenia dzieci, związanej z procesem wychowania i opieki, jest raczej skromna i ukierunkowana na zdrowie i medyczne aspekty codziennej opieki; 2) wiedza, którą rodzice zdobędą w trakcie specjalistycznych zajęć, jest przez nich wykorzystywana w praktyce; 3) rodzice najczęściej oczekują profesjonalnych informacji i praktycznych wskazówek, które będą mogli wykorzystywać w codziennym życiu; 4) w specjalistycznych zajęciach najczęściej uczestniczą rodzice, którzy nie mają możliwości korzystania ze wsparcia i doświadczenia najbliższych osób, jak również rodzice, którzy mają negatywne doświadczenia wyniesione z domu rodzinnego i pragną to zmienić w relacjach ze swoimi dziećmi; 5) działalność profilaktyczna prowadzona przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę w widoczny sposób przyczynia się do zwiększania efektywności ochrony i bezpieczeństwa dzieci.

Wiedza rodziców na temat profilaktyki związanej z procesem wychowania i opieki

Zagadnienie profilaktyki dotyczącej dzieci najczęściej kojarzone jest przez rodziców ze stroną medyczną, a nie z procesem wychowania. Udział w zajęciach specjalistycznych ma na celu uświadomienie rodzicom, jak ogromne znaczenie mają wszelkie działania prewencyjne ukierunkowane na dzieci i całą rodzinę.

Zdaniem 99 respondentów profilaktyka i wszelkie związane z nią działania są potrzebne (tylko jedna osoba zaznaczyła odpowiedź „nie mam zdania”). Właściwy dobór form tych działań to niezmiernie ważny element prewencji. Tabela 1 prezentuje, które z tych form znane są respondentom.

Poziom wiedzy badanych na temat profilaktyki związanej z wychowaniem i opieką jest różnorodny – jako średni określiło go 57 osób, jako wysoki 30, a siedmioro osób stwierdziło, że słaby. Najmniej wskazań dostały opcje „bardzo wysoki”, „bardzo słaby” i „trudno powiedzieć” (odpowiednio troje, dwoje i jedna osoba).

Kolejne zagadnienie dotyczyło źródeł, z których najczęściej korzystają rodzice w celu zdobycia informacji związanych z wychowaniem i opieką.

Tabela 1. Jakże zna Pani/Pan formy działań profilaktycznych?

Formy działań profilaktycznych	Liczba	W proc.
Rozmowy ze specjalistami	73	73
Materiały drukowane	46	46
Audycja telewizyjna	27	27
Audycja radiowa	14	14
Projekty realizowane w placówkach oświatowych (prezentacje, pogadanki itp.)	66	66
Plakaty/ulotki/broszury/reklamy	37	37
Inne	6	6
Ogółem	269	100

Źródło: Badania własne. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci dokonywali kilku niewykluczających się wyborów.

Tabela 2. Jakże są Pani/Pana zdaniem główne źródła informacji związane z wychowaniem i opieką, z których najczęściej korzystają rodzice?

Główne źródła informacji związane z wychowaniem i opieką	Liczba	W proc.
Rodzina	66	66
Znajomi	74	74
Internet	83	83
Audycja telewizyjna	13	13
Audycja radiowa	6	6
Artykuły w prasie	26	26
Książki i poradniki	79	79
Przychodnie i poradnie lekarskie	12	12
Inne	6	6
Ogółem	365	100

Źródło: Badania własne. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci dokonywali kilku niewykluczających się wyborów.

Jak można było przewidzieć, najczęściej wybieraną odpowiedzią był internet. Niestety, wiedza i informacje, które można znaleźć w internecie, najczęściej nie są profesjonalne – często są to wpisy osób, które chętnie dzielą się swoimi przeżyciami (niejednokrotnie bardzo skrajnymi) pod wpływem chwili, zapominając, że każda sytuacja – a szczególnie ta związane z dziećmi – wymaga bardzo indywidualnego podejścia. Często zdarza się, że rozbieżność wyczytanych tam odpowiedzi wprowadza zamęt i niepewność, wywołując dodatkowy i niepotrzebny stres.

Kolejne pytanie miało na celu ustalenie, jakie są – zdaniem rodziców – najczęstsze formy zagrożeń dotykających dzieci.

Tabela 3. Jakie Pani/Pana zdaniem są najczęstsze formy zagrożeń dotykające dzieci?

Najczęstsze formy zagrożeń dotykających dzieci	Liczba	W proc.
Brak dostatecznej opieki ze strony dorosłych	57	57
Brak doświadczenia opiekunów	46	46
Przemoc fizyczna i psychiczna ze strony najbliższych	74	74
Przemoc fizyczna i psychiczna ze strony rówieśników	68	68
Przemoc fizyczna i psychiczna ze strony innych osób	27	27
Zagrożenia związane z rozwojem technologicznym XXI wieku (internet, telefon komórkowy itp.)	70	70
Łatwy dostęp do substancji psychoaktywnych	32	32
Inne	-	-
Ogółem	374	100

Źródło: Badania własne. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci dokonywali kilku niewykluczających się wyborów.

Krzywdzenie dzieci ze strony najbliższych nadal pozostaje obszarem, w którym osoby mające chronić dzieci dopuszczają się krzywdzących w stosunku do nich czynów – niestety, bardzo trudnych do zauważenia, gdyż mających miejsce w zaciszu domowym, do którego osoby spoza grona najbliższych mają bardzo utrudniony dostęp. Traktowanie dzieci podmiotowo jako „własność” oraz karanie ich nadal pozostaje w wielu rodzinach na porządku dziennym, pomimo wprowadzenia ustawy o zakazie bicia dzieci oraz mimo prowadzonych od lat różnorodnych działań w zakresie przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci.

Wykorzystywanie w praktyce wiedzy zdobytej w trakcie specjalistycznych zajęć

Wykorzystywanie zdobytej wiedzy i zdolność przełożenia jej na praktyczne działania to niezmiernie ważny etap uczestniczenia przez rodziców w zajęciach prewencyjnych. Umiejętność tę potwierdziło 47 osób badanych. Wariant „raczej tak” wybrało 43 respondentów. Zdecydowanie mniej liczną grupę stanowiły osoby, które zaznaczyły odpowiedź „trudno powiedzieć” – tych respondentów było dziewięciu. Spośród całej grupy badawczej tylko jedna osoba odpowiedziała, że raczej nie zauważa takiej zmiany u siebie.

Znalezienie miejsc, w których można skorzystać z profesjonalnych działań skierowanych *stricte* do rodziców, nie jest łatwe. Respondenci wskazali na różnorodne

źródła zdobycia informacji na temat działań wspierających rodziców w zakresie wychowania dzieci i opieki nad nimi. Kolejny raz na pierwszym miejscu znalazł się internet (71 wskazań), jako główne źródło informacji dla rodziców. Bardzo ważnym sposobem przekazu są również plakaty, broszury oraz ulotki (43 wskazania), które stały się wszechobecnym nośnikiem informacji i nieodłącznym elementem naszego codziennego życia. Częściej informacje pozyskiwane są od znajomych (38 wskazań) niż od rodziny (15 wskazań). Ważnym źródłem są również przychodnie i poradnie lekarskie (33 wskazania).

Niezmiernie ważnym zagadnieniem jest kwestia zauważalnych zmian w relacjach rodziców z dziećmi, będących efektem uczestniczenia w zajęciach specjalistycznych. Zmiany takie zaobserwowało 76 osób, 23 osoby natomiast zaznaczyły odpowiedź „trudno powiedzieć” – z czego można wnioskować, iż prawdopodobnie upłynęło jeszcze zbyt mało czasu, aby rodzic mógł dostrzec satysfakcjonujące go zmiany. Tylko jedna osoba udzieliła negatywnej odpowiedzi.

Korzystne zmiany zauważalne są przez rodziców w różnorodnych obszarach, co obrazuje poniższa tabela.

Tabela 4. W jakich obszarach zauważył(a) Pani/Pan zmiany będące efektem uczestniczenia w zajęciach specjalistycznych?

Obszary zauważalnych zmian	Liczba	W proc.
Zmiana w kontaktach z dzieckiem/dziećmi	68	68
Wzrost poczucia pewności siebie	48	48
Zmiana metod wychowawczych/podejścia do dzieci	59	59
Umiejętność radzenia sobie w sytuacjach konfliktowych	52	52
Poczucie spokoju psychicznego	40	40
Większa świadomość zagrożeń	16	16
Świadomość panowania nad wydarzeniami dnia codziennego	28	28
Umiejętność przewidywania i zapobiegania	20	20
Zmiana w relacjach z partnerem/partnerką	27	27
Inne	1	1
Ogółem	359	100

Źródło: Badania własne. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci dokonywali kilku niewykluczających się wyborów.

Wiedza zdobyta przez rodziców w trakcie zajęć specjalistycznych jest chętnie wykorzystywana przez nich w praktyce, a zauważalne zmiany w kontaktach dziecka z najbliższymi to najbardziej wymierne i oczekiwane efekty zajęć. Jest to niezmiernie ważne, ponieważ kompetencje, które nabywają rodzice – pod okiem specjalistów – podnoszą poziom ich zdolności wychowawczych, przyczyniają się

do wzmacniania pozytywnych interakcji w rodzinie, co wpływa bezpośrednio na wzrost możliwości jak najlepszej ochrony dzieci przed zagrożeniami.

Oczekiwania rodziców oraz najczęstsze przyczyny związane z udziałem w specjalistycznych zajęciach

Działania Fundacji od lat ukierunkowane są na wszelkie możliwe formy pomocy i wsparcia w obszarze profilaktyki krzywdzenia dzieci. Adekwatność programów profilaktycznych prowadzonych przez FDDS do aktualnych problemów dotyczących dzieci potwierdziło 98 respondentów, natomiast dwie osoby wybrały opcję „trudno powiedzieć”. Zakres obszarów, w jakich zdaniem rodziców działania FDDS odnoszą największy skutek jest różnorodny – programy i projekty dla rodziców i opiekunów (71 wskazań), uświadamianie społeczeństwu zagrożeń dotyczących dzieci (60 wskazań) i adekwatne kampanie społeczne zwracające uwagę na problemy związane z bezpieczeństwem dzieci (41 wskazań) oraz pomoc doraźna, konferencje, szkolenia i współpraca międzynarodowa (wskazania: kolejno 34, sześć, pięć i dwa).

Oczekiwania badanych związane z udziałem w zajęciach specjalistycznych obrazuje poniższa tabela.

Tabela 5. Czego oczekiwał(a) Pani/Pan, decydując się na skorzystanie z oferty zajęć specjalistycznych dla rodziców prowadzonych przez FDN?

Oczekiwania związane z udziałem w zajęciach specjalistycznych	Liczba	W proc.
Zdobycie wiedzy	57	57
Uzyskanie praktycznych wskazówek	63	63
Wymiana doświadczeń	59	59
Poznanie osób będących w podobnej sytuacji	17	17
Rozmowa i pomoc ze strony specjalistów	51	51
Wartościowe spędzenie wolnego czasu	2	2
Inne	-	-
Ogółem	249	100

Źródło: Badania własne. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci dokonywali kilku niewykluczających się wyborów.

Udział w zajęciach profilaktycznych stanowi bazę do wykorzystania w obszarze wszelkich pozytywnych działań i zmian we własnym życiu, w rodzinie i w relacjach z innymi osobami. Satysfakcja rodziców z uczestniczenia w konkretnych zajęciach jest bardzo istotnym elementem – aż 96 osób potwierdziło, iż zajęcia spełniły ich oczekiwania, a cztery osoby zaznaczyły opcję „trudno powiedzieć”. Możliwość

korzystania z wiedzy, praktyki oraz doświadczenia innych osób wzmacnia świadomość własnych kompetencji, daje poczucie pewności siebie oraz wyczula rodziców na zagadnienia dotyczące ochrony dzieci.

Osoby podejmujące decyzję o chęci uczestniczenia w różnego rodzaju warsztatach, zajęciach czy też szkoleniach mają sprecyzowane oczekiwania odnośnie tych zajęć, jak również posiadają pewne wyobrażenie o korzyściach, które spodziewają się dzięki nim uzyskać, co obrazuje poniższa tabela.

Tabela 6. Jakie są Pani/Pana zdaniem najważniejsze korzyści z uczestniczenia w zajęciach specjalistycznych dla rodziców?

Korzyści wynikające z uczestniczenia w zajęciach specjalistycznych	Liczba	W proc.
Poszerzenie wiedzy	89	89
Zdobycie praktycznych umiejętności	62	62
Rozmowa ze specjalistami	73	73
Rozmowa z innymi uczestnikami	65	65
Wymiana doświadczeń	77	77
Możliwość uzyskania specjalistycznych materiałów	13	13
Ciekawe spędzenie czasu	3	3
Zdobycie argumentów przydatnych do wykorzystania w praktyce	32	32
Możliwość poznania nowych osób	5	5
Inne	1	1
Ogółem	420	100

Źródło: Badania własne. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ respondenci dokonywali kilku niewykluczających się wyborów.

Największe znaczenie dla uczestników zajęć mają ćwiczenia praktyczne (73 wskazania) i wymiana doświadczeń (67 wskazań). Możliwość rozmowy ze specjalistami (63 wskazania) i innymi rodzicami (37 wskazań) pozwala ustabilizować emocje i skupić się na rozwiązywaniu zaistniałych już problemów oraz na stworzeniu bazy najbardziej wartościowych działań na wypadek potencjalnych trudności, jak również zminimalizować prawdopodobieństwo wystąpienia niewłaściwych reakcji mogących przerodzić się w różnorodne formy przemocy. Zdobywaniem wiedzy teoretycznej zainteresowane były 24 osoby, a uzyskaniem materiałów specjalistycznych dziewięć osób.

Powody, które skłoniły respondentów do skorzystania z działań profilaktycznych, są bardzo rozmaite. Najczęściej są to zaistniałe już sytuacje problemowe w rodzinie (56 wskazań) i chęć zdobycia nowej wiedzy od specjalistów (44 wskazania).

Wśród innych powodów znalazły się: ciekawość, brak doświadczenia oraz brak wsparcia ze strony najbliższych (odpowiednio 22 wskazania, 21 i 14 wskazań).

Istotnym zagadnieniem związanym z profilaktyką krzywdzenia dzieci, są doświadczenia wyniesione z rodzinnego domu; przeżycia, których tam doświadczamy, przekładają się bezpośrednio na nasze zachowania, przemyślenia, opinie, zainteresowania czy też poglądy odnośnie wychowania dzieci. Nie sposób uniknąć wpływu wcześniejszych doznań na dalsze nasze życie, mimo iż o części z nich chcielibyśmy zapomnieć lub nie powielać ich w stosunku do własnych dzieci. Zdaniem badanych, doświadczenia takie miały/mają wpływ na ich zainteresowanie tematyką działań profilaktycznych związanych z wychowaniem dzieci i opieką nad nimi – potwierdziły to 72 osoby. Odpowiedź „trudno powiedzieć” wybrało 19 osób, natomiast negatywnej odpowiedzi udzieliło dziewięcioro badanych.

Osoby korzystające z oferty FDDS to często ludzie młodzi, nierzadko przyjezdni, którzy z racji dużych odległości bądź nienajlepszych relacji z najbliższymi nie mają możliwości uzyskania z ich strony wsparcia. Uczestnicy dzielą się doświadczeniami, dzięki czemu mogą się przekonać, na co mają w swoim życiu bezpośredni wpływ oraz co – i w jaki sposób – mogą zmieniać, aby unikać negatywnych reakcji i zachowań.

Znaczenie działań prowadzonych w Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę w obszarze ochrony i bezpieczeństwa dzieci

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę wspiera dzieci i ich rodziny interdyscyplinarnie, głównie poprzez niesienie bezpośredniej pomocy w sytuacjach krzywdzenia oraz poprzez szeroko rozumiane działania profilaktyczne, a przede wszystkim edukację i kampanie społeczne. Działania Fundacji skupiają się przede wszystkim na wspieraniu rodzin z małymi dziećmi – Fundacja przekazuje rodzicom wiedzę, udziela wskazówek, ukazuje źródła pomocy bądź możliwości informacji w jak najwcześniejszym okresie wystąpienia (lub prawdopodobieństwa wystąpienia) problemów, w znaczny sposób zwiększa szanse, aby uniknąć ich konsekwencji bądź zminimalizowania negatywnych skutków zaistniałej sytuacji. Najbardziej wartościowe obszary działalności FDDS, zdaniem rodziców, to przede wszystkim pomoc indywidualnym osobom i rodzinom (81 wskazań), nagłaśnianie problemów krzywdzenia dzieci (66 wskazań) oraz kampanie społeczne (51 wskazań).

Konsekwencją udziału w specjalistycznych zajęciach jest wzrost zainteresowania tematyką ochrony i bezpieczeństwa dzieci, na co wskazało 72 respondentów. Zmiany takiej nie potwierdziło ośmiu ankietowanych, a 20 osób wybrało odpowiedź „trudno powiedzieć”.

Korzystanie z zajęć wzbogaca wiedzę rodziców w obszarze ochrony i bezpieczeństwa dzieci. Taką opinię potwierdziły 74 osoby badane. Opcję „trudno powiedzieć” wybrało 17 respondentów, natomiast dziewięcioro osób udzieliło odpowiedzi negatywnej na to pytanie.

Udział rodziców w zajęciach specjalistycznych przekłada się bezpośrednio na poszerzanie i uaktualnianie ich wiedzy w zakresie ochrony i bezpieczeństwa dzieci, a co za tym idzie na korzystne zmiany – w razie potrzeby – w ich dotychczasowym funkcjonowaniu w rolach rodzica i partnera.

Podsumowanie

Analiza zebranego materiału badawczego wykazała, że działania profilaktyczne – skierowane do rodziców – mają ogromny wpływ na ochronę dzieci. Rodzice, którzy uczestniczą w specjalistycznych zajęciach, mają możliwość zdobywania i pogłębiania swojej wiedzy w zakresie opieki, wychowania i ochrony dzieci. Uczą się konstruktywnych metod komunikacji, właściwych relacji z dzieckiem opartych na doświadczaniu miłości, zrozumieniu i szacunku dla drugiej strony. Pod kierunkiem profesjonalistów kształtują i modyfikują swoje poglądy na temat wychowania i zachowań nieprzemocowych, otrzymują fachowe informacje na temat poszczególnych etapów rozwoju i potrzeb dziecka. Jednym z celów zajęć jest nauka identyfikowania uczuć i sposobów radzenia sobie z nimi, a przede wszystkim uświadomienie uczestnikom, że wszyscy rodzice doświadczają wielu skrajnych emocji wynikających z sytuacji, w której się aktualnie znaleźli. Niezmiernie ważne jest, aby osoby, które uczą się nowej i trudnej roli rodzica, jak najwcześniej doświadczały zrozumienia, wsparcia i pomocy. Kluczowe znaczenie ma dobranie takich działań prewencyjnych, aby przyniosły one jak najkorzystniejsze efekty, zwiększające szanse na lepsze rodzicielstwo i redukcję zachowań przemocowych.

Uzyskana profesjonalna wiedza daje szansę na przeniesienie i wykorzystanie w praktyce prawidłowych wzorców w relacjach z najbliższymi oraz stwarza fundament do pozytywnych zmian w sobie i w najbliższej rodzinie. Większość rodziców zwraca uwagę na zauważalną poprawę w relacjach z dzieckiem i innymi członkami rodziny, jak również na zmianę metod wychowawczych i samego podejścia do dziecka. Rodzice oczekują, że na zajęciach uzyskają konkretne informacje oraz praktyczne wskazówki, które będą mogli wykorzystywać w codziennym życiu. Jako najczęstszą przyczynę korzystania z zajęć specjalistycznych respondenci wskazali sytuacje problemowe w rodzinie – jest to obszar, na którym skupione są strategie prewencyjne, mające na celu bezpośrednią poprawę relacji wewnątrz rodzin.

Kluczowym aspektem jest interwencja we wczesnym etapie rozwoju dziecka, ponieważ w tym okresie – do trzeciego roku życia – dziecko jest prawie całkowicie zależne od rodziców i cechuje się szczególną wrażliwością oraz podatnością na wpływ opiekunów. Rodzina z małym dzieckiem znajduje się w tym czasie w swojej „izolacji” od większości grup społecznych, co w znacznym stopniu utrudnia możliwość identyfikacji osób/rodzin z grup ryzyka czy wręcz dopuszczających się różnorodnych form krzywdzenia dzieci.

Profesjonalne oferty wsparcia i pomocy – skierowane do rodzin – powinny na stałe wpisać się w działania profilaktyczne, szczególnie we współczesnym świecie,

jako element pozytywnego kształtowania rzeczywistości społecznej. Umiejętne włączanie poszczególnych instytucji i osób w prewencję ukierunkowaną na rodzinę, a w szczególności na wzmacnianie czynników ją chroniących, pomaga wspierać i ochraniać jej członków przed niepożądanymi działaniami (równocześnie powstrzymując rodziców przed automatycznym powielaniem niewłaściwych wzorców zachowań). Wszelkie działania w zakresie zapobiegania krzywdzeniu dzieci w znaczący sposób przyczyniają się do zapewnienia im spokojnego dzieciństwa oraz prawidłowego i bezpiecznego rozwoju, wolnego od różnorodnych form przemocy.

Bibliografia

- Bębas S., Kowalski P. (red.). (2014). *Bezpieczeństwo w warunkach zmian społecznych, cywilizacyjnych i kulturowych*. Piotrków Trybunalski: Wyższa Szkoła Handlowa im. Króla Stefana Batorego.
- Całusińska M., Malinowski W. (2012). *Trening umiejętności wychowawczych: dla rodziców i specjalistów*. Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Dąbrowski Z. (2006). *Pedagogika opiekuńcza w zarysie*. T. 1. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Deptuła M. (red.). (2005). *Diagnostyka, profilaktyka, socjoterapia w teorii i praktyce pedagogicznej*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Deptuła M. (red.). (2009). *Profilaktyka w grupach ryzyka. Diagnoza*, cz. 1. Warszawa: Wydawnictwo Edukacyjne Parpamedia.
- Dudzikowa M. (red.). (2007). *Wychowanie. Pojęcia. Procesy. Konteksty*, T. 1. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne.
- Duraj-Nowakowa K., Miąsik-Gruca U. (red.). (2009). *Rodzina. Diagnoza, profilaktyka i wsparcie*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Gajewska G. (2000). *Wsparcie dziecka w rozwoju. Konteksty opieki i edukacji*. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego.
- Izdebska J. (2000). *Dziecko w rodzinie u progu XXI wieku. Niepokoje i nadzieje*. Białystok: Wydawnictwo Trans Humana.
- Kozłowska A. (2000). *Znaczenie relacji rodzinnych dla pozytywnego rozwoju dziecka. Diagnoza i terapia*. Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej.
- Krzyżowska T. (2013). *Pułapki wychowania*. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”.
- Łaciak B. (red.). (2013). *Dzieciństwo we współczesnej Polsce. Charakter przemian*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Michalska A. (red.). (2006). *Obrazy życia rodzinnego z perspektywy interdyscyplinarnej*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza.
- Pecyna M. B. (1998). *Rodzinne uwarunkowania zachowania dziecka – w świetle psychologii klinicznej*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

- Pilch T., Lepalczyk I. (red.). (1995). *Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Płopa M. (2001). *Psychologia rodziny: teoria i badania*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Szymanowska A., Milewska E. (red.). (2000). *Rodzice i dzieci. Psychologiczny obraz sytuacji problemowych*. Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej.
- Walc W., Szluz B., Marczykowska I. (red.). (2008). *Opieka i pomoc społeczna wobec wyzwań współczesności*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Wysocka E. (red.). (2012). *Dzieci i młodzież w niegościnnym świecie: zagrożenia rozwojowe i społeczne*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Ziemska M. (red.). (2011). *Rodzina współczesna*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski.

PREVENTIVE ACTIONS ADDRESSED TO PARENTS AS A FORM OF PROTECTING CHILDREN AGAINST ABUSE ON THE EXAMPLE OF THE ACTIVITIES OF ‘DAJEMY DZIECIOM SIŁĘ’ FOUNDATION

Abstract: It is impossible to overestimate the value of prevention and its effectiveness in any aspect of every human’s life. The aim of this article – which is theoretical and empirical in its character – is to present the importance of preventive measures directed to parents as a form of protecting children from harm. The article contains a definition of prophylaxis, a brief outline of trends in contemporary prevention activities, a description of the role of parents in the difficult process of upbringing and protecting their children; it also illustrates parents’ level of knowledge about child abuse prevention. The article touches upon what parents expect from specialized activities, how can they convert acquired skills into positive changes within the family and what are the most common reasons for using professional help. The opportunity to talk, exchange views, gain professional knowledge, aid and support, helps to quickly cope with crisis situations and shows the ways to restore the psychological balance of the parent, which is indispensable in the proper relations with the child. The presented paper describes a direct positive effect of participation in preventive activities on the situation of families with small children. It presents the results of empirical research conducted among parents making use of the offer of the Dajemy Dzieciom Siłę Foundation.

Key words: prophylaxis, child, parenting, abuse, prevention programs, knowledge, research.

Dorota Wróblewska – magister pedagogiki resocjalizacyjnej, absolwentka Wydziału Filologii i Pedagogiki Wszechnicy Polskiej Szkoły Wyższej w Warszawie. Adres e-mailowy: dorota.wroblewska@poczta.onet.pl.